

Kulturhistorisk rapport for overvågning af kabeltrace ved Svinedal

Journalnummer: SIM 3/2013

Sted: Svinedal

SB Stednummer:160105-289

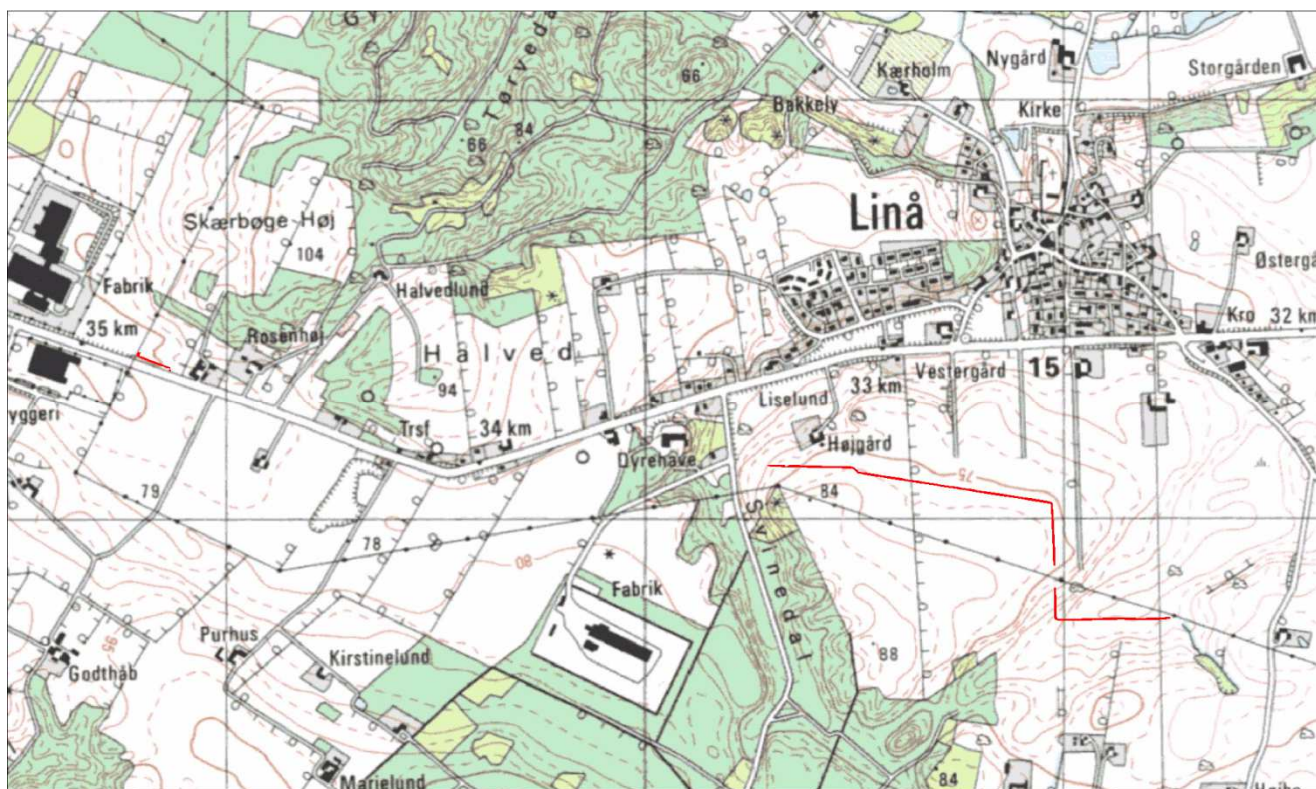
KUAS j.nr.: 2013-7.24.02/SIM-0007

Matr. nr.:4a, 14ø, 6ag, 16c, 15r, 4h, 60os, 60b,
60um, 10e, 12d, 60y, 25b I Linå By ejerlav, og
17b, 10a, 18a og 18c i Hårup By ejerlav.

Ejerlav: Linå By og Hårup By.

Sogn: Linå

GL. Amt: Skanderborg

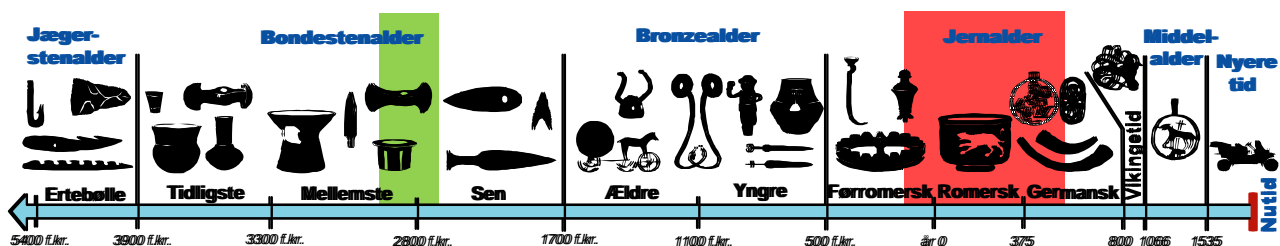

På ovenstående kort er udgravningen fremhævet med rødt (baggrundskort: KMS' 4cm kort).

Resume: I forbindelse med nedlæggelse af et elkabel mellem Hårup og Mollerup er der foretaget en overvågning af jordarbejdet. Der var på forhånd kendte fortidsminder i området og som forventet blev der syd for Linå fundet udbredte spor efter en yngre jernalderbebyggelse i form af huse, hegn og en enkelt jernudvindingsovn.

Indhold

Indledning.....	2
Undersøgelsens resultater	3
Topografi	9
Fortidsmindelandskabet	9
Udgravningsdata	9
Metode	9
Fremtidigt arbejde	10

Tidslinie med de identificerede perioder. Rødt fremhævet er jernalderhustomternes sandsynlige datering, og grønt stenalderhusets formodede datering.

Indledning

Sagen er opstået i forbindelse med nedlægningen af 60 kV elkabel mellem 60/10 kV station Hårup (Hårupvej 24, Silkeborg) og 60/10 kV station på Møllerupvej 20, Silkeborg. Den berørte strækning er 3,1 km lang, heraf løber ca. 1 km gennem et område, hvor der i forbindelse med råstofudvinding er bagharpet. På denne strækning anses mulige fortidsminder for at være ødelagt.

Udgifterne til disse undersøgelser påhviler ifølge museumsloven §26 stk. 2 og §27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er EnergiMidt Net A/S, Brårupvej 60, 7800 Skive. Al korrespondance er ført mellem museumsinspektør Peter Mohr Christensen, Museum Silkeborg og Henning fra EnergiMidt Net A/S.

Undersøgelsens resultater

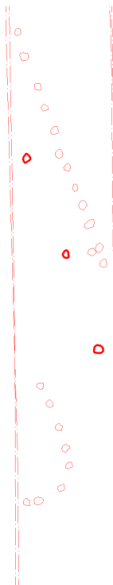
Koncentreret på det højtliggende bakkeplateau øst for Svinedal er der fundet udsnit af 12 treskibede huse, et firstolpeanlæg og fem hegnsforløb i det fire meter brede kabeltracé. En slaggegrube fra en jernudvindingsovn fundet i den nordøstlige del af tracéet er sandsynligvis relateret til bebyggelsen. På bakkeplateaets nordside i den øst-vest løbende del af grøften er der fundet spor af stenalder i form af et forsænket gulv med flinteafslag, en grube med et flinteafslag og to lyst grå fyldskifter. På marken nord for det forsænkede gulv er der fundet et forarbejde til en pilespids. I den vestlige del af tracéet, ned mod Svinedal, tynder det ud i anlæggene og her er primært fundet gruber og kogestensgruber. Med et kun fire meter bredt tracé må der naturligvis tages forbehold for de her angivne tolkninger, da kun en enkelt konstruktion, firstolpeanlæg A1009, er afdækket i sin helhed. På dele af strækningen er der, på grund af tidspres, kun undersøgt få anlæg, hvilket yderligere har gjort det vanskeligt med sikkerhed at udpege hvilke anlæg der hører til hvilke huse. To udgravninger tidligere udført af Silkeborg Museum, SIM 49/2010 og SIM 50/2010, syd for nærværende undersøgelse har ligeledes påvist bebyggelse fra stenalder, bronzealder og jernalder. Blandt andet er Danmarks indtil videre længste jernalderhus, 61 meter langt, fundet her. Det er sandsynligt at store dele af bakkeplateauet har været bebygget i større eller mindre omfang i perioder af forhistorien.

Oversigt over kabeltracéet syd for landevej A15. Anlæggene er koncentreret i den del af grøften der ligger på bakkeplateauet. De tolkede konstruktioner er markeret med rød streg.

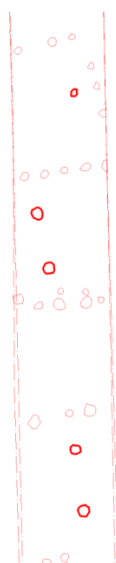
Begyndende fra øst løber tracéet øst-vest i et vandlidende dalstræk, hvor eneste fund var en ildsalamander. Efter knap 300 meter drejer tracéet mod nord og fortsætter de næste 75 meter op ad en stejl bakke. Her kommer der et ophold hvor kabeltracéet krydser motorvejstracéet, som herefter ligger på det bakkeplateau, hvor der i denne og to tidligere undersøgelser er fundet dele af en større bebyggelse.

I den nord-syd gående del af grøften er fundet tre huse og to hegn. Hus A1001 og hegn A1002 kan være samtidige. Hegn og hus orienterer sig begge mod vest og det er sandsynligt at hegnet angiver den østlige afgrænsning af en gårdsenhed, hvor resten findes vest for de to konstruktioner. Hus A1001 er kun bevaret som den sydøstlige del af en gavl, mens der er bevaret 10 meter af saddeltagshegnet der orienterer sig mod vest.

Hus A1001, hvoraf kun et hjørne af den sydøstlige gavl er bevaret og hegn A1002 nord og øst for huset. Hegn og hus er formentlig samtidige. Tagbærende stolpebuler er markeret med fed rød.

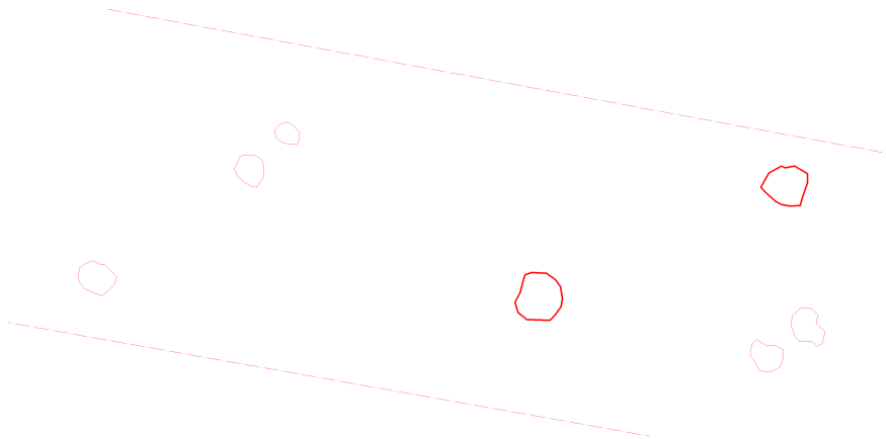
Knap 20 meter længere mod nord skærer tracéet tværs gennem to treskibede huse, A1003 og A1004, der ligger parallelt med hinanden. Ingen af husene har spor efter en gavl, men orienteringen på hegn A1005 nord for A1004 antyder at det er den østlige ende af husene der er fundet. Husene kan være del af samme gårdsenhed og være samtidige, men da der kun er fire meter mellem de to huse kan der også være tale om to faser af samme gård. Et stolpehul vest for Det østlige forløb af A1005 betyder muligvis at denne del af hegnet er et saddeltagshegn. Knap ni meter nord for hegnet er en slaggegrube fra en jernudvindingsovn. Ovnen er sandsynligvis relateret til bebyggelsen på stedet.

Hus A1003, hus A1004 og hegn A1005. Det er usikkert om husene er samtidige. Hegn A1005 kan høre til det ene eller begge huse og har muligvis været et saddeltagshegn i dets østlige forløb. Tagbærende stolpebuler er markeret med fed rød.

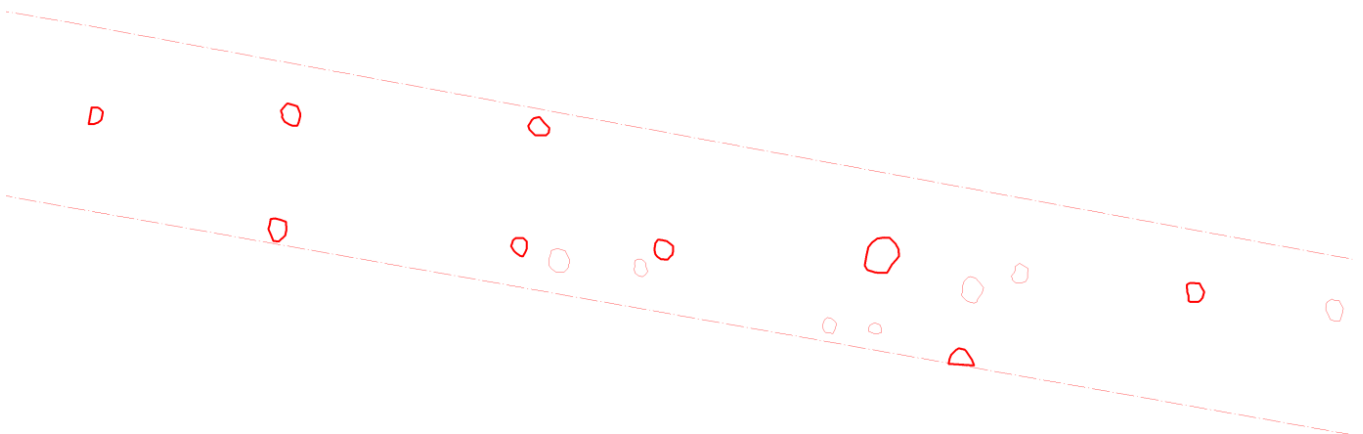
Nord for slaggegruben drejer tracéet mod vest. På de næste godt 300 meter ligger der ni huse, et firstolpeanlæg og tre hegnsforløb. Husene er treskibede langhuse der alle er orienteret øst-vest, dog med en lille drejning nord-syd, hvilket har betydet at kun firstolpeanlægget er helt afdækket, mens feltet afgrænser de øvrige konstruktioner til i hvert fald den ene side.

Det østligste af husene i denne del af grøften, A1006, består af kun to tagbærende stolpehuller, to indgangsstolper i syd og tre vægstolper i nord. Der er ikke fundet tagbærende stolpehuller i nord og konstruktionen er derfor noget usikker, men der er formentlig tale om et dårligt bevaret treskibet hus. Ti meter vest for hus A1006 ligger hus A1007. Her er kun to nordlige tagbærende stolpehuller bevarede. I nord findes også to indgangsstolper. Et stolpehul, A112, i øst kan være del af husets gavl. Resten af huset vil så være at finde mod sydvest. Relationen mellem husene er ikke klar. Igen kan der være tale om to samtidige bygninger der hører til samme gårdsenhed.

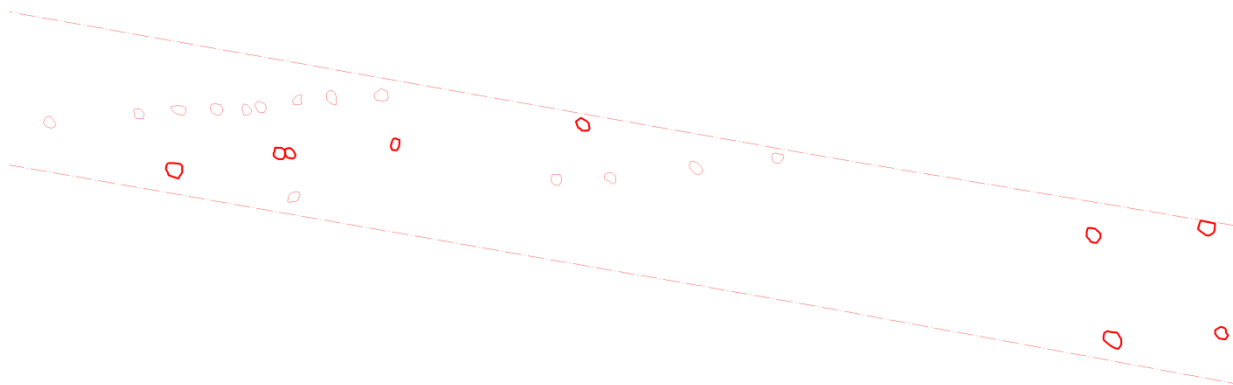
Hus A1006. Desværre er der ikke fundet en makker til det tagbærende stolpehul i sydøst.

Umiddelbart vest for hus A1007 ligger hus A1008. Orienteringen på A1008 er mere øst-vest end A1007 og de to huse er næppe samtidige, da de vil overlape hinanden, hvis man forlænger husenes forløb i nord. Den mere rette øst-vestlige orientering betyder at flere af de tagbærende stolpehuller er bevarede end det var tilfældet for A1006 og A1007. Fire tagbærende stolpehuller i syd og tre i nord er fundet. Desuden er der i syd to indgangsstolper og to vægstolper.

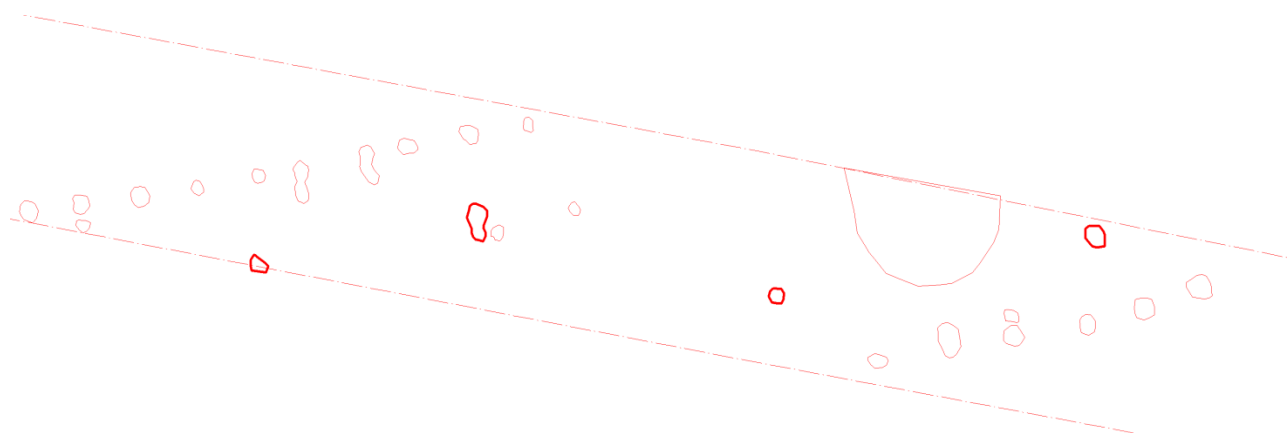
Hus A1007 med to tagbærende stolpehuller i øst og hus A1008 med i alt syv tagbærende stolpehuller. De to vægstolper i A1008 ligger på samme linje som de to nordlige indgangsstolper til A1007. Tagbærende stolpehuller er markeret med fed rød.

Firstolpeanlægget A9 er den eneste af undersøgelsens konstruktioner der anses for at være afdækket i sin helhed. Anlægget kan høre til hus A1008 og sammen med saddeltagshegnet A1011 udgøre en gårdsenhed. Hegn A1010 ligger øst for A1011 og løber parallelt med dette. Sandsynligvis er det to faser af samme hegn. Der er godt 40 meter fra huset til de to hegn. Saddeltagshegnet orienterer sig mod øst og hvis hus A1008 og hegnene hører sammen må disse udgøre den vestlige afgrænsning af gårdsenheden.

Længst mod øst ses firstolpeanlæg A1009, den eneste konstruktion der er afdækket i sin helhed, dernæst hegn A1010 og længst mod vest saddeltagshegn A1011. Tagbærende stolpehuller er markeret med fed rød.

Knap 50 meter vest for de to hegn ligger endnu et treskibet hus, A1012. Store dele af huset er bevaret, både i nord og syd er der vægforløb og indgange og fire af de tagbærende stolpehuller ligger inden for tracéet. En grube, A36, kan være rester af husets kælder. Gruben ligger centralt midt i den østlige ende af huset. Sydøst for den nordøstligste af de tagbærende stolpehuller ligger to stolpehuller, der muligvis stammer fra en indvendig konstruktion i huset. Der er ikke fundet hegnforløb til huset.

Hus A10012, hvor både det nordlige og det sydlige vægforløb er bevaret. Gruben der skæres af feltet i nord kan være husets kældergrube. Tagbærende stolpehuller er markeret med fed rød.

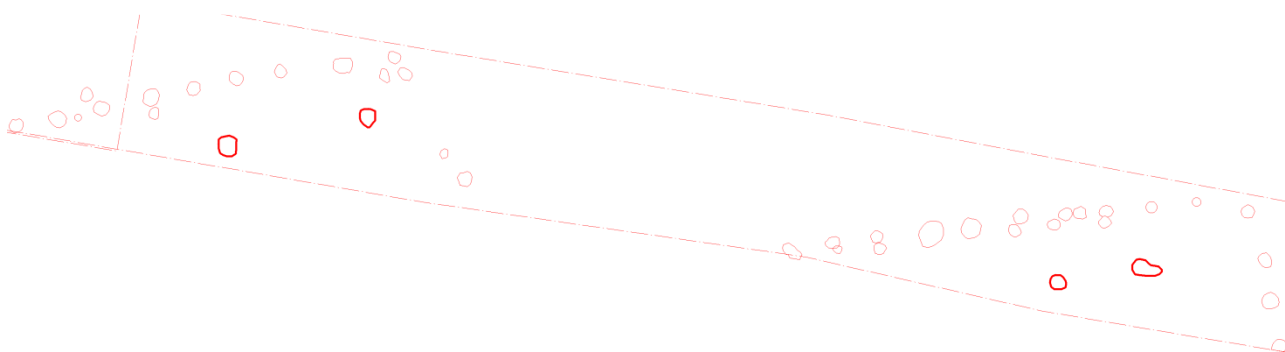
Mellem hus A1012 og hus A1013 er der fundet spor af stenalder. En grube, A221 kan være et forsænket gulv. Der er fundet flinteafslag og under gruben et muligt stolpehul. To gruber, A222 og A223, med den samme lyst grå nuance kan ligeledes være spor fra stenalderen og et flinteafslag er fundet i gruben A6. På marken nord for tracéet er der fundet et forarbejde til en pilespid.

Forarbejde til pylespids fra bondestenalderen, fundet på marken nord for tracéet.

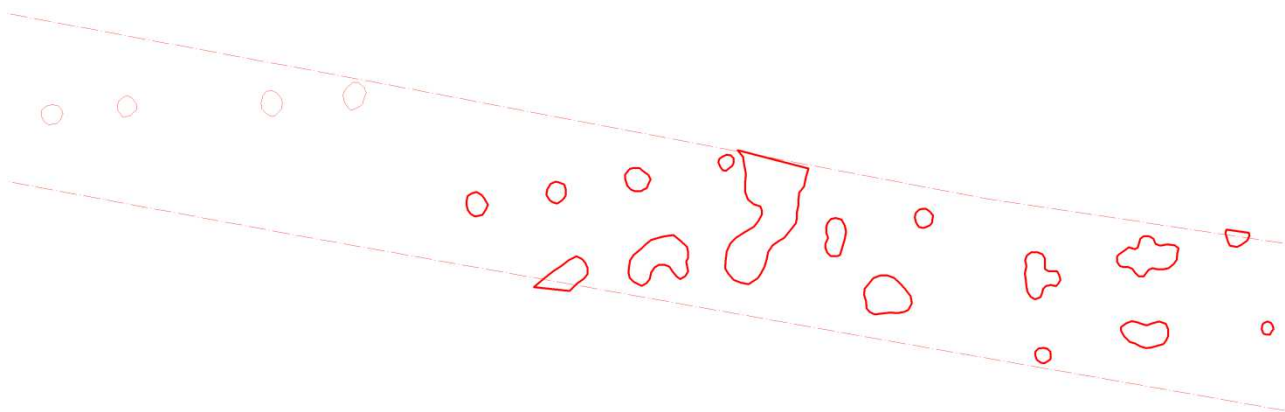
Med samme orientering som hus A1012 ligger husene A1013 og A1014 godt 20 meter længere mod vest. For begge huse gælder at det nordvestlige hjørne af huset er afdækket i undersøgelsen.

De to huse A1013 og A1014 ligger parallelt med samme orientering. I begge huse er der fundet keramik i enkelte af stolpehullerne. Tagbærende stolpehuller er markeret med fed rød.

Fælles for husene er også at det er de to nordvestlige tagbærende stolpehuller er afdækket og at de har lige gavle i øst. Der er fundet keramik i A1013 i et af de stolpehuller, der kan være indgang i nord og i A1014 i et stolpehul der ligger let forskudt i forhold til vægforløbet. Også her kan det være en indgangsstolpe, men det er ikke muligt for nogle af husene med sikkerhed at tolke en indgang. En samling af stolpehuller mellem husene overlapper delvist A1014. Det kan være rester af et hegn eller et dårligt bevaret hus, men anlæggene kan ikke med sikkerhed tolkes til en konstruktion.

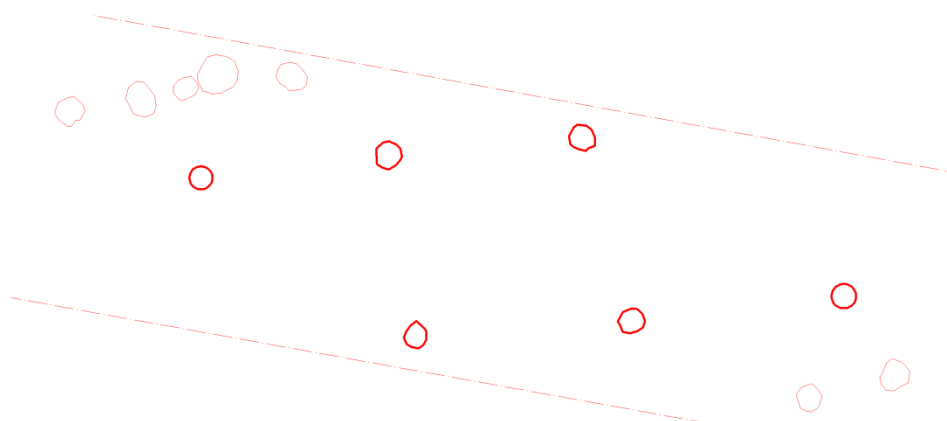
Området vest for hus A1014 er præget af en høj koncentration af stolpehuller. Koncentrationen af anlæg skyldes at de to huse A1015 og A1016 dels overlapper hinanden, dels forløber parallelt, således at vægforløb og tagbærende stolpehuller ikke umiddelbart kan skelnes fra hinanden. På grund af tidspress er det kun få anlæg der er undersøgt og en væsentlig mere grundig undersøgelse i feltet ville være en forudsætning for en mere sikker tolkning. Det er derfor uklart præcist hvilke anlæg, der hører til hvilket hus, men der er ikke tvivl om at det er sporene efter to huse.

Hus A1015 i øst, hus A1016 og hegn A1017. På planen er kun de tagbærende stolpehuller i de to huse markeret, da koncentrationen af stolpehuller gør en tolkning af vægforløb meget usikker.

Husene er ikke samtidige, men kan være forskellige faser af samme gårdsenhed. Hegn A1017 forløber tre meter vest for A1016 og er parallelt med husene. Det kan have hørt til et eller begge huse.

Det sidste af undersøgelsens huskonstruktioner ligger godt syv meter vest for hegn A1017, der derfor også kan ses i relation til dette hus. Igen er der en høj koncentration af anlæg. Tolkningen er derfor noget usikker og det er sandsynligt, at der gemmer sig flere konstruktioner på samme areal

Hus A1018. Det vestligst beliggende af undersøgelsens konstruktioner. Anlæggene der her er tolket som et hus, er kun en del af de mange anlæg og der er sandsynligvis flere konstruktioner på stedet.

Husets væg er delvist bevaret i nord og de to stolpehuller i syd kan være en indgang. A1018 har samme orientering som A1015 og A1016 og de kan høre til samme bebyggelse. Vest for hus A1018 er der fortrinsvis fundet gruber og fyldskifter. Det ser således ud til at A1018 ligger i udkanten af bebyggelsen.

Længere mod vest falder terrænet ned mod Svinedal og de registrerede fyldskifter er naturlige. På arealerne vest for Svinedal fortsætter kabeltracéet over et område, hvor der har været bagharpet i forbindelse med råstofudvinding. Mulige fortidsminder anses derfor for at være ødelagt på denne strækning og en kort besigtigelse gav ikke anledning til at ændre den formodning.

Nord for landevej A15 løber kabeltracéet de sidste knap 100 meter over et areal, hvor der er registreret gravhøje. I begge ender af den fire meter brede grøft er der i forbindelse med gennemskydning af elkablet under landevej A1015 gravet to huller. I øst er det et felt på 3x4 meter og i vest 5x9 meter. På trods af flere registrerede gravhøje i området er der ikke fundet fortidsminder i denne del af undersøgelsen. Længst mod syd og landevejen er der registreret enkelte moderne nedgravninger.

Da der kun er fundet udsnit af huskonstruktioner er det ikke muligt sikkert at datere bebyggelsen ud fra husenes grundplaner. Husenes bredde og den treskibede konstruktioner er typisk for flere af jernalderens perioder. Den keramik der er fundet peger på romersk jernalder, mens flinteafslagene viser, at der også har været aktivitet i stenalderen.

Topografi

Det berørte område ligger i et kraftigt kuperet terræn med Julsø i syd og Linå i nord. Begyndende i øst løber ledningstracéet knap 300 meter øst-vest i en fugtig dalsænkning mellem to øst-vest gående bakke drag. Dernæst drejer den skarpt mod nord op ad en stejl bakkeskråning og endnu 300 meter mod nord drejer den igen mod vest. Her fortsætter tracéet henover et højtliggende bakkeplateau inden landskabet falder brat ned mod Svinedal, der skæres af Askhøjvej. Nord for tracéet falder landskabet ned mod landevej A15 og Linå. På den anden side af Svinedal flader landskabet ud og nord for landevej A15 ligger tracéet ved foden af endnu et øst-vest gående bakke drag, der fortsætter i nord. Undergrunden består overvejende af gulbrunt sand til gruset sand med flere sten, særligt på det højtliggende bakkeplateau, men flere steder findes lerlag, der når op til pløjelaget. I felterne på nordsiden af landevej A15 var undergrunden meget gruset og stenet.

Fortidsmindelandskabet

På de fire matrikler 6ag, 16c, 15r og 4h er der under udgravninger og rekognosceringer, foretaget af museet, fundet bebyggelsesspor fra bondestenalder, bronzealder og jernalder. Desuden et kulturlag fra yngre stenalder og to kogestensgruber (sb.nr. 248).

På matriklerne 12d, 10e og 60b er der registreret 13 overpløjede gravhøje (sb.nr. 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59 og 60). Endvidere er der syd for motorvejstracéet undersøgt en boplads fra ældre bronzealder.

Der er på matrikel 18a registreret en overpløjet gravhøj kun ca. 25 meter fra kabeltracéet (sb.nr.120).

Udgravningsdata

Sagen er journaliseret på Museum Silkeborg som SIM 3/2013 Svinedal.

Sagsansvarlige for bygherre er Henning Løndal fra EnergiMidt Net A/S, Brårupvej 50, 7800 Skive.

Ansvarshavende på museet er Peter Mohr Christensen, som har stået for den indledende korrespondance.

Udgravningen ved Svinedal blev påbegyndt den 16/4 2013 og afsluttet fredag den 24/6 2013.

Den daglige ledelse er foretaget af arkæolog Malene Madsen, assisteret af arkæolog Karen Rysgaard.

Udgravningens resultater er registreret løbende, og foreligger efter endt beretningsarbejde til fremvisning på museet ved anmodning. Materialet består af digitale feltplaner med notater, fysiske snittegninger på folie, samt digitale fotos.

Naturvidenskabelige rapporter og listemateriale eksporterede fra M.U.D. (Museernes Udgravnings Data), foreligger desuden i sagsmappen, og / eller i den digitale sagsmappe.

Metode

Entreprenørarbejdet er forestået af EnergiMidt A/S, der stillede folk og gravemaskine til rådighed. Mulden er fjernet i en fire meter bred grøft, hvorefter de arkæologiske iagttagelser og nødvendige udgravningsarbejde er gjort.

Anlægsspor og forstyrrelser er indmålt med differentiell GPS, og dette materiale ligger til grund for de her viste oversigtskort. Hvor det har været nødvendigt at foretage yderligere undersøgelser er tidsplaner blevet koordineret med folkene fra EnergiMidt.

Fremtidigt arbejde

Ved arbejde der omfatter selve kabelnedlægningen vil der skulle køres 6-8 gange med sandvogn, på kørevejen langs kabeltracéet. Her vil der kunne opstå trykskader på underliggende fortidsminder, hvis muldlaget bliver opkørt. Det kan ske ved gentagende kørsel, men det vurderes at 6-8 gange med sandvogn i tørt vejr, ikke vil skade de underliggende lag.

Hvis muldlaget ændrer karakter, f.eks. ved skiftende vejrlig, skal der foretages en vurdering af fortidsminde beskyttelsen. Enten stoppes arbejdet eller trykskaderne hindres med køreplader. Ved anvendelse af køreplader tages der hensyn til om der er nærliggende fund der sandsynliggør at der kan findes fortidsminder under kørevejen. Det vil ikke være muligt at grubbe jorden efterfølgende.

Når bortses fra ovenstående forbehold anses feltarbejdet med indeværende rapport som afsluttet, og bygherre kan nu foretage det nødvendige jordarbejde uden indvending fra museets side.